

EKONOMİ POLİTİK

Avrupa'da Bir Hayalet Dolaşıyor

Erinç Yeldan, 22 Ekim 2008

“Avrupa’da bir hayalet dolaşiyor –komünizm hayaleti. Yaşlı Avrupa’nın bütün devletleri (...) bu hayalete karşı kutsal bir sürgün avında el ele vermişlerdir”... **Karl Marx** ve **Friedrich Engels** tarafından Komünistler Birliği’nin programı olarak kaleme alınan ve ilk baskısı Şubat 1848’de yapılan *Komünist Partisi Manifestosu* bu cümlelerle açılır. Ve şu cümlelerle devam eder: “.. bu komünizm hayaleti masalına partinin kendisinin bir manifestosuyla karşılık vermesinin tam zamanıdır”.

Küresel krizin derinleşmesi ve sadece iktisadi bir olgu olmaktan çıkarak, neoliberal muhafazakar ideolojinin tüm varsayım ve çıkarımlarının da geçersizliğini ortaya dökmesiyle birlikte köktenci liberal çevreleri bir telaş sardı. “İdeolojilerin sonuna gelindiği” ve “piyasa serbestisinin tüm sorunlara çare veren, bir uygarlık projesi olduğu”na dair ezberletilmiş kalıplar artık bozulmuş durumdadır. Kapitalizmin sadece piyasaları değil, aynı zamanda ideolojisiyle birlikte bizzat kendisi sorgulanır hale gelmiştir.

Kısaca günümüizde bütün dünyada yeni bir hayalet dolaşmaktadır, *Marx’ın hayaleti...*

***

Gerçekten de orijinali sadece 23 sayfa olan *Manifesto*, kapitalizmin ve günümüz küreselleşmesinin en gerçekçi tahlillerinden birisini sunmakta ve kendisinden sonra gelen Marksist ekonomi politik öğretisinin de temellerini oluşturmaktadır. Örneğin Marx ve Engels *Manifesto*’da kapitalizmin günümüz küreselleşmesine de ışık tutan şu satırları yazmaktaydı: “Burjuvazi üretim araçlarını, dolayısıyla üretim ilişkilerini ve bunlarla birlikte bütün toplumsal ilişkileri durmadan devrimcileştirmeksizin var olamaz. Üretimin durmadan alt üst edilmesi, bütün toplumsal koşulların aralıksız sarsılışı ve bitmek bilmeyen bir belirsizlik ve çalkantı burjuva dönemini öteki bütün dönemlerden ayırt eder. (...) Ürünleri için durmadan genişleyen bir pazara gerek duyması burjuvaziye yeryüzünün dört bir bucağına salar. Her yerde yuvalanmak, her yere yerleşmek, her yerle bağlantılar kurmak zorundadır burjuvazi. (...) Ulusal tek yanlılık ve dar kafalılık her geçen gün biraz daha olanaksızlaşmakta ve çeşitli ulusal ve yerel edebiyatlardan bir dünya edebiyatı doğmaktadır.” (*)

***

Marx’ın kriz kuramlarında ortak olan nokta, kârın öneminin ortaya konulması ve kârlılığı devam ettiren etkenin ne olduğu sorusuna yanıt aranıyor olmasıdır. Marx’ta kriz ekonomik bir teori, politik bir sorun olarak ele alınır. Bununla birlikte, Marx’ın analizinin en önemli özelliklerinden birisi, krizlerde parasal ve finansal dolaşımın etkisinin göz ardı edilmemiş olmasıdır. Örneğin Marx, *Kapital*’in III. cildinde parasal dolaşım süreçlerini ele almış ve kredi ve finansal kurumların reel süreçleri nasıl etkilediğini ortaya koymuştur. Marx’a göre kapitalist sistemin anarşik ve plansız doğası gereği gelecekteki fiyatları doğru hesaplamak genellikle mümkün olamaz ve parasal krizler finansal varlıkların fiyatının azalmasına ve borç

alma güçlüklerine neden olur. Parasal krizlerin en önemli özelliği malın satılamaması değil, belli bir zaman diliminde satılamamasıdır.

Gene Manifesto'dan okuyalım: “*Dönem dönem tekrarlanarak her seferinde bütün burjuva toplumunun varoluşunu daha da ürkütücü bir biçimde tehdit eden ticari bunalımlar sırasında yalnızca eldeki ürünlerin büyük bir bölümü değil, daha önce yaratılmış üretici güçlerin büyük bir bölümü de yok olur (...) Toplum ansızın geçici bir barbarlığa geri döner; sanki bir açlık, genel bir imha savaşı bütün geçim araçlarının kökünü kurutmuş, sanayi, ticaret yok edilmiştir; peki, neden böyle olur? Çünkü çok fazla uygarlık, çok fazla geçim aracı, çok fazla sanayi, çok fazla iticaret vardır.*”

“*Peki, burjuvazi bunalımların nasıl üstesinden gelir? Bir yandan yığınla üretici gücü zorla yok ederek; öte yandan da yeni pazarlar ele geçirerek ve eski pazarları daha da fazla sömürerek. Yani daha yaygın ve daha şiddetli bunalımların yolunu açarak ve bunalımları önleyebilecek araçları gittikçe azaltarak*” (a.g.e., sf. 27).

***

Elbette 23 sayfalık küçücük bir kitapçıkta kapitalizmin bütün dönemeçlerinin ve küresel çaplı krizlerinin ayrıntılı analizinin bulunması beklenemez. Aksi takdirde *Manifesto* bilimsel bir belge olmaktan çıkarak, bir inanç öğretisi veya tartışılmaz kutsal bir metin haline dönüşürdü. Oysa, yaşayan bir düşünce sistemi olarak Marksizme yapılan katkılar tüm 20. yüzyıl boyunca süregelmiş ve kapitalizmin tekelci aşaması (Harry Magdoff, Paul Baran ve Paul Sweezy); finansallaşması (James Crotty, Prabhat Patnaik, Giovanni Arrighi ve Samir Amin); kalkınma ekonomisi (David Harvey, Immanuel Wallerstein, Dos Santos, Andre G. Frank) veya iktisat kuramı (Stephen Resnick ve Richard Wolf) gibi çeşitli alanları da içererek genişletilmiştir.

Marx'ın düşünce sistematiğini kabul etmeyenler veya Marx'ın ya da kendisinden sonra gelen Marksist sosyal bilimcilerin politik iktisat yazınına katkılarını yadsımaya çalışan çevreler her zaman var olmuştur. Bu kesimler 160 yılı aşkın süredir Marksist ekonomi politiğin katkılarını “*eskilerden gelen hoş bir seda*” olarak algılayarak, değersizleştirme gayreti içindedir. Bu çevrelere ilgili yanıtı gene Marx'ın kendisi, Dante'nin *İlahi Komedyası*'sından aktardığı o ünlü dizeyle vermekteydi: *segui il tuo corso, e lascia dir le genti.* (**)

(*) *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar*, çevirenler Nail Satlıgan, Tektaş Ağaoglu, Olcay Göçmen ve Şükrü Alpagut. İstanbul: *Yordam Kitap*. Sf.24-25.

(**) “*Sen bildiğin yolda devam et, bırak diğerleri konuşsun*”.